
PRVI POMENI CRNE GORE

Marijan Mašo Miljić

Until now, historiography and encyclopaedic units claimed that the first written mention of Montenegro in Cyrillic was in the Charter of King Milutin of 1276. In Italian sources, the name of Montenegro was mentioned for the first in its original form Crna Gora in 1348, and in 1379 it is mentioned as Cernagora in the sources from Dubrovnik. In other Italian sources Montenegro is also mentioned as Montagna Negra, Montenegro or Monte Negro and therefrom this designation came into all Western European languages. In the monuments of Kotor, Montenegro was mentioned as Montenegro in 1397, as Monte Nigro in 1443 and as Crna Gora in 1435 and 1458, but in this paper we introduce much older Latin sources where Montenegro is mentioned as Monte nigro. The first mention of Montenegro dates to 9 November 1053 and the others date to 1061, 1097, 1121, 1125, 1144, 1154, 1179 and 1189.

All the documents are published in *Miscellanea slavorum – dokument o Slovenima*, Pars prima/collected and edited by Vojislav D. Nikčević, translated from Latin by Mile Bogeski.

Therefore, the first mentions of Montenegro as a territory happened much earlier than previously believed.

Crna Gora je stara evropska država, čija državnost je mnogo starija od njenog sadašnjeg imena. U rasponu od preko jednog milenijuma njena državnost, s manjim ili većim prekidima, nikad ne gubeći državotvorni nukleus, seže u daleku prošlost tako da je teško pouzdano utvrditi njen stvarni početak i pored novijih saznanja na osnovu otvaranja latinske građe i drugih istorijskih izvora.

Istorijska prošlost Crne Gore kretala se ushodnom vertikalom kroz tri državna perioda Duklja – Zeta – Crna Gora. U stvari, radi

se o istoriji zemlje sa tri državna i narodna imena. Dukljani – Zečani – Crnogorci tri su slovenska sloja istoga naroda.¹ Naravno, državne granice su se kroz istoriju mijenjale – nekad su bile znatno šire a nekad uže od današnjeg prostora Crne Gore, ali je težišni okvir ostajao približno isti. Preci Crnogoraca su se kroz istoriju miješali sa drugim narodima i manjim entitetima, ali je narodno i nacionalno biće ostalo stabilno, autohtono i autentično, uprkos stalnim posvajanjima, osporavanjima, čak i naučnim krivotvorenjima. Po Duklji, gradu koji je osnovao rimski imperator skitskog porijekla, Dioklecijan (284-305), nazvan je cijeli region, a potom i država. Postoji mišljenje da je dobila ime po ilirskom plemenu Dokleati, a po nekima po kultu skitskog božanstva Diokla. Pominju se razni oblici imena Duklja: Dioklea, Dioklija, Dioklitija, Dokleja, a postoje i različita tumačenja o njegovom porijeklu (etimologiji), korijenu i osnovnom značenju riječi, o čemu svjedoče brojni pomeni u istorijskim izvorima i literaturi.² Duklja kao oblast (pokrajina) prvi put se pominje u jednom vizantijskom izvoru iz VII vijeka,³ zatim kod Porfirogeneta sredinom X stoljeća⁴ i, kasnije, u *Ljetopisu popa Dukljanina*.⁵

---

¹ Sreten Zeković, *Nauk(a) o samobitnosti Crnogoraca u 65 po(d)uka: Crnogorska hrestomatija: za svakoga, od čobana do akademika. Dio I, Tečaj: (od nastanka do razura crnogorske države – 1918)*, Cetinje 1999, str. 13-14, 51-52.

² Isto; Konstantin Porfirogenet, *O upravljanju carstvom* /priredio Vojislav D. Nikčević, str. 98.

³ *Istorija Crne Gore*, knj. I, str. 317, (autor teksta Jovan Kovačević).

⁴ Konstantin Porfirogenet, *O upravljanju carstvom* /priredio Vojislav D. Nikčević; preveo Mile Bogeski, Podgorica 2009, str. 98-103 (Glava XXXV – *O Diokletijanima i regionu koji sada naseljavaju*).

⁵ Postoji više izdanja *Ljetopisa Popa Dukljanina* i sa više prepisa. Ovdje navodimo: Monumenta Montenegrina, knj. X, Dukljanski prezviter: *Kraljevstvo Slovena* / pripremio i predgovor napisao Vojislav Đ. Nikčević; preveo sa latinskog Mile Bogeski, Istorijski institut Crne Gore, Podgorica 2003, str. 230.

U slovenskom periodu njen razvoj i uobličavanje su tekli od Sklavinije Duklje do Dukljanske kraljevine, koja je u vrijeme dinastije Vojislavljevića bila poznata kao Kraljevstvo Slovena.

Pri kraju XI vijeka stari naziv *Duklja* potiskuje slovensko ime za oblast i državu *Zeta* (Zenta, Genta), u značenju, žeteoci, žitodna zemlja, dok je po drugima naziv nastao po Zentićima (Zećanima) koji su se, kao preci današnjih Crnogoraca, doselili iz Polablja – Pomorja (istočna Njemačka). Rijeka Zeta, oko koje su se nakon doseljavanja nastanili, dobila je po njima ime. Ime *Zeta* javlja se prvi put u vizantijskim izvorima kod Kekavmena (Kekavmenos) 1080. godine u obliku Zenta. Pop Dukljanin naziva grad *Dukljom* a oblast *Zetom* (Zenta, Zentae regio).⁶

Poznati pisani pomeni naziva Zeta (Zenta, Genta) su oko 1196. godine „Iz Zete“,⁷ i u Hilendarskoj povelji Stefana Nemanje iz 1199. godine u značenju zemlje (države), a kasnije je on postao ime za državu i narod.

Izvjerno je da su u drugoj polovini XIV i u prvim decenijama XV vijeka vladari Balšići nosili titulu „gospodara Zete“. Papa Urban V 1368. i 1370. godine naziva braću Balšiće *županima Zete* („*zupani Zente, Gente*“). Đurađ Stracimirović se tituliše kao „gospodin vsoj Zeti i pomorju“ (u poveljama iz 1386. i 1388). Nazivi i Duklja i Zeta se uporedo upotrebljavaju tokom XI-XIV vijeka, ali ime Zeta preteže.

Po Ristu Kovijaniću, u kotorskim pisanim spomenicima XIV-XVI vijeka, ime Zete kao pokrajine, oblasti (države) upotrebljava se u više oblika: *Genta, Zenta, Centa, Seta, Xeta*. Takođe, on

⁶ Risto Kovijanić, *Pomeni crnogorskih plemena u kotorskim (XVI-XVI) spomenicima*, knj. II, Titograd 1974, str. 185-227. (Pomeni Zete odnosno Crne Gore u širem smislu).

⁷ Sreten Zeković, *Nauk(a) o samobitnosti Crnogoraca*, Dio I, str. 13, 51-53; dr Gavro A. Škrivanić, *Imenik geografskih naziva srednjovjekovne Zete*, Titograd 1959, str. 63.

konstatuje da „Ivan Crnojević ime Zeta upotrebljava u širem a ime Crne Gore u užem pokrajinskom smislu.“⁸

U drugoj polovini XV vijeka ime Zeta je vremenom zamijenjeno narodnim nazivom *Crna Gora*, što u doslovnom prevodu znači Crna Brda (*gora – planina, brd;*, *šuma*).

Prvi poznati pomen Crne Gore, u slovenskom, ćiriličkom obliku je iz 1296. godine u povelji srpskog kralja Milutina manastiru Sv. Nikole na ostrvu Vranjini, u kome, između ostalog stoji: „И еште придах от Черне Горе от Арбанас Васиља – са децом да јест такожде работник Светоме Николе, јакоже и више писани“.⁹ Iz navedene rečenice se vidi „da je tu riječ o pokrajini, a ne o nekom lokalitetu.“¹⁰ Istina, datuma na povelji nema, ali ga Stojan Novaković datira „oko 1296, ali bez argumentacije“.¹¹

Dr Božidar Šekularac pretpostavlja da je Novaković ovaj datum odredio na osnovu venecijanskih dokumenata „u kojima kaže da se oko 1296. kralj Milutin „nalazio u Dračkoj oblasti, možda i u samom Draču“.¹²

U *Enciklopediji Jugoslavije* (1982), koja nije dovršena, u kojoj su II i III tom posvećeni, između ostalog, Crnoj Gori i Crnogorcima, naveden je isti podatak, sa očiglednom greškom da se naziv „Crna Gora prvi put spominje u povelji kralja Milutina iz 1276“.¹³

---

⁸ Risto Kovijanić, *Pomeni crnogorskih plemena u kotorskim spomenicima*, knj. II, str. 188-189.

⁹ Božidar Šekularac, *Vranjinske povelje XIII–XV vijek*, Titograd 1984, str. 49-53; Božidar Šekularac, *Dukljansko-zetske povelje*, Titograd 1987, str. 74-79. – Selo Arbanasi se nalazilo u Ceklinu.

¹⁰ Božidar Šekularac, *Dukljansko-zetske povelje*, str. 77.

¹¹ *Isto*.

¹² *Isto*.

¹³ *Enciklopedija Jugoslavije, tom 2*, Zagreb 1984; *Crna Gora i Crnogorci: separat iz Druge i Treće knjige drugog izdanja Enciklopedije Jugoslavije* / urednik prof. dr Slobodan Tomović, Društvo za očuvanje kulturne baštine Crne Gore, 1999, str. 1-2.

Na istom mjestu se kaže da se u italijanskim izvorima Crna Gora prvi put spominje u izvornom obliku 1348. godine kao *Černa Gora*, a u dubrovačkim 1379. kao *Černagora*.¹⁴

Italijanski izvori je bilježe kao *Montagna Negra*, *Montenegro* ili *Monte Negro*, tako da je preko italijanskog naziva za Crnu Goru *Montenegro* ovaj oblik ušao u zapadnoevropske jezike pa se u toj formi i danas koristi.¹⁵

Pod narodim imenom *Crna Gora* se pominje u ugovoru Đurđa Brankovića sa Venecijom iz 1435. godine kao *catunni Cernagore*, koji je pronašao Šime Ljubić u Mletačkom arhivu i publikovao. U njemu se Crna Gora pominje kao pokrajina, naziv za širu oblast, što je po Ristu Kovijaniću, „prvi dosad poznati pouzdani podatak o pomenu Crne Gore u širem smislu”.¹⁶

Treći pomen Crne Gore je u povelji Ivana Crnojevića od 1489. godine (*Напекохом 24 властеле од Црне Горе*),¹⁷ sada već u značenju ne samo oblasti nego i države, dok je četvrti pomen u *Osmoglasniku* štampanom u štampariji Crnojevića 1494. godine (*мних Макарије од Черније Гору*).¹⁸

Po Konstantinu Jirečku planinski kraj iznad Kotora se „naziva 1496. i 1498. godine prvi put imenom Crna Gora ili *Montagna Negra*“.¹⁹

Međutim, u kotorskim spomenicima postoji pomen Crne Gore narodnim imenom u sudskom aktu od 29. jula 1458. godine u kome se Stanislava, ćerka Kalodurđa iz Crne Gore (*Stanislava*

¹⁴ *Isto.*

¹⁵ *Isto.*

¹⁶ I. Stjepčević i R. Kovijanić, *Prvi pomeni Crne Gore u Katorskim spomenicima*, Istorijski zapisi, god. VI, knj. IX, sv. 1, Cetinje 1953, str. 231-233.

¹⁷ *Isto.* str. 231.

¹⁸ *Isto.*

¹⁹ K. Jireček – J. Radonić, *Istorija Srba*, Beograd 1952, I, str. 360.

filia Calogeorgii de Cernagora) obavezala, pod određenim uslovima, da služi 12 godina u domu Đovana Galineta, koji je kancelar kneza i kapetana kotorskog.²⁰

Sljedeći poznati pomen imena Crna Gora u izvornom narodnom obliku u kotorskim spomenicima nalazi se u presudi kotorskog suda od 26. juna 1472. godine u vezi sa oporukom *Franja iz Zete, Crne Gore (... comesari quondam ser Franciso de Zenta de Zernagora*.²¹ U sudskom aktu od 16. januara 1488. pominje se *Radič Brajić iz Crne Gore Ivana Crnojevića* (Radicia Braich de Montanea domini Joanis Cernoevich – XVIII, 298).²²

U 16. vijeku i narednim stoljećima upotreba naziva Crna Gora se ustalila – bilo u narodnom obliku (Cernagora, Zernagora) bilo i italijanskom Montenegro.²³

Od ranih pomena Crne Gore u kotorskim spomenicima u italijanskom obliku *Montenegro*, do kraja 15. vijeka, pomenuo bih četiri.

U kotorskim spomenicima, kako je utvrdio Risto Kovijanić, Crna Gora se pominje 1397. godine, što je četiri decenije prije podatka iz Mletačkog arhiva, koji je objavio Šime Ljubić (1435). U kotorskom dokumentu stoji da je Jovan Andrijin iz Crne Gore (*Johannes Andrei de Montenegro*), „nalazeći se u Kotoru, opunomoćio, 24. III 1397, majstora Laurencija Mareskalka, iz Bolonje, da ga zastupa u poslovima s Jakobom Kambi, iz Bolonje, apotekarom u Kotoru“. (II, 422)²⁴

---

²⁰ I. Stjepčević i R. Kovijanić, *Prvi pomeni Crne Gore u Kotsorskim spomenicima*, 232.

²¹ *Isto*, 233-233.

²² *Isto*.

²³ *Isto*, 232.

²⁴ *Isto*.

Drugi pomen je od 25. juna 1443. godine prilikom naplate dugova „od dobara pok. *Petra iz Crne Gore (quondam Petrus de Montenegro)* podanika mletačkog koji je umro u Draču bez oporuke“, a ostao je dužan neke zlatne dukate pa se preko kotorskog suda traži naplata duga.²⁵

U trećem dokumentu iz kotorskog arhiva u punomoćju od 16. novembra 1493. koje daju sinovi pok. Luma Šišbašića iz Šišbenića (?) Crne Gore (*Sisbenich de Sisbenichi de Montenegro*) svome bratu Božu, nastanjenom u Mlecima da primi plaću njihovog pok. brata Ivana „koji je bio strijelac na velikoj galiji Flandrije“.²⁶

U četvrtom mornar Pavle Matijev iz Crne Gore („*Paulus Mathei de Montenegro, marinarius*“) opunomoćio je dvojicu Kotorana 23. oktobra 1497. da ga zastupaju pred sudom u sporu sa jednim Kotoraninom (XXI, 181).²⁷

U istoriografiji je ustaljeno mišljenje da se krajem 14. vijeka, u vrijeme vladavine Balšića, ime *Crna Gora* odnosi samo na jedan dio Zete kao države, ali već u vrijeme Crnojevića, pogotovo Ivana i Đurđa, ono je označavalo cijelu državu, o čemu svjedoči povelja iz 1489. godine.²⁸

Pošto se u istorijskim izvorima pominju termini Gornja i Donja Zeta, valja napomenuti da je Gornja Zeta obuhvatala Zetsku ravnicu, zaravan dubokog krša i veliki dio Brda, dok se Donja Zeta prostirala na primorski pojas, dio Boke i područje do rijeke Bojane, do Skadra i dalje.²⁹ Od 15. vijeka pa nadalje pod

---

²⁵ *Isto.*

²⁶ *Isto*, str. 233.

²⁷ *Isto.*

²⁸ Risto Kovijanić, *Pomeni crnogorskih plemena u kotorskim spomenicima (XIV-XVI vijek)*, str. 188-189.

²⁹ *Crna Gora: biografski zapisi*, knj. I: Tragom istorijskih mijena / priredio Niko Martinović, Obod, Cetinje 2005, str. 64.

Gornjom Zetom se podrazumijevala podlovcenska Crna Gora, ali se ime Crne Gore vremenom širilo tako da će naziv Zeta za oblast i državu biti zamijenjen pojmom Crna Gora.³⁰

U nauci postoje različita mišljenja kako je nastalo ime Crna Gora, po čemu je cijelo područje tako nazvano.

Toponim Crna Gora poznat je i u drugim krajevima i na drugim jezicima (Karpatska Crna Gora, Švarcvald, (Mala) Crna Gora na Durmitoru).³¹

Ustaljeno je mišljenje da je ime Crna Gora nastalo po šumovitim planinama. Po predanju nekada su crnogorske planine, čak i one u primorskom pojasu, bile obrasle gustim šumama („svuda okolo bila je velika gora“),³² četinarima, crnogoricom. Ali usljed njihove sječe za dobijanje katrana, koji je izvožen u Veneciju – planine (gore) su ogoljele što od toga što od požara, što je uslovalo, u najkišnijem području u Evropi, spiranje i eroziju cijelog prostora, tako da su crnogorske planine s mora izgledale mračne i zastrašujuće, pa su ih posmatrači i putopisci nazivali zemljom *Crnih Brda*, što se u suštini podudara s imenom Crna Gora. Ovu narodnu etimologiju prihvatila je, uglavnom, i nauka. Pošto se pomeni imena Crna Gora u slovenskom ili stranom obliku javljaju vrlo rano, teško je pouzdano reći kada je riječ o kraju ili oblasti koji se zove *Crna Gora*, a kada je riječ o lokalitetu, toponimu.³³

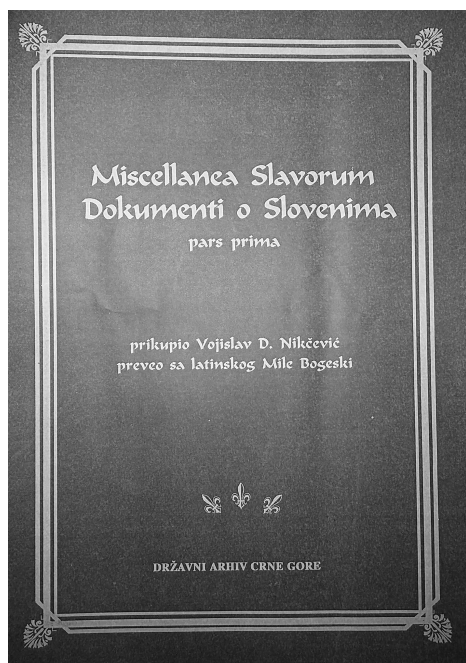
³⁰ Sreten Zeković, *Nauk(a) o samobitnosti Crnogoraca u 65 po(d)uka*, str. 51-53.

³¹ Vojislav D. Nikčević, *Duklja i Prevalitana*, Matica crnogorska, Podgorica 2012, str. 592, 595; Gavro A. Škrivanić, *Imenik geografskih naziva srednjovjekovne Zete*, str. 108.

³² *Crna Gora: biografski zapisi...*, str. 64-65; Risto Kovijanić, *Pomeni crnogorskih plemena u kotorskim spomenicima*, knj. II, str. 188.

³³ Risto Kovijanić, *Pomeni crnogorskih plemena u kotorskim spomenicima*, knj. II, str. 188-189.

U stvari, ovaj tekst je zapravo inspirisan prvim, najranijim pomenima imena *Crna Gora*, dosad nepoznatim ili malo poznatim našoj naučnoj javnosti.

Naime, riječ je o pomenima imena *Crna Gora* u latinskim izvorima od sredine XI do kraja XII vijeka, koje je prikupio i u dva toma priredio Vojislav D. Nikčević. Građa je publikovana pod naslovom *Miscellanea Slavorum – Dokumenti o Slovenima*.³⁴ U prvom tomu objavljeno je devet dokumenata u kojima se pominje ime Crna Gora u latinskom obliku *Monte nigro*.³⁵

³⁴ *Miscellanea Slavorum – Dokumenti o Slovenima*, pars I i II / prikupio Vojislav D. Nikčević, preveo sa latinskog Mile Bogeski, Državni arhiv Crne Gore, Cetinje 2002.

³⁵ *Isto*. Pars prima, str. 77-112. – Sva dokumenta su preuzeta iz korpusa J. V. Pflugk-Harttung: „Urkunden der päpste 97-1.197“, vol II, col. 114, 128, 197, 269, 296, 52, 135, 286, 427. – Dokumenta su data i u prevodu i u originalu.

U stvari, radi se o setu dokumenata vezanih za donacije benediktinskom monaškom redu nakon njegovog prvog izгона sa Atosa. Crna Gora je crkvena donacija, tj. omogućava se benediktincima da po drevnim skitsko-sarmatskim pravima legalizovanim od Kraljevstva Slovena pristupe hristijanizaciji novodošliх predaka Crnogoraca. Ovo su stvari vezane za istoriju benediktinskog reda od X do XII vijeka čiji arhiv, po V.D. Nikčeviću, još nije otvoren. Radi se o posljednjim godinama kotorske crkvene uprave nad Barijem i saveza langobardskih provincija sa prostorom današnje Crne Gore, jugozapadnim Balkanom i Dubrovnikom, kada južnom Italijom vladaju Sloveni.

U predgovoru za prvi tom navedene zbirke dokumenata Vojislav D. Nikčević, između ostalog, kaže: „Ipak, čini se da su posebno važni dokumenti, njih nekoliko, u kojima se kao geografski termin spominje *Crna Gora*, sredinom jedanaestog vijeka. Riječ je o pravima vladanja i upravljanja nad određenim crkvama i manastirima koja se daju visokim crkvenim ličnostima – crkvena dobra koja se daruju katoličkom sveštenstvu a koja su, po svemu sudeći, naročito na prostorima Italije, pripadala Vizantiji i njenim patrijarhatima. Sa slabljenjem moći Istočnog rimskog carstva, sa sve manjim njegovim uticajem na prostore Južne Italije koji su bili vjekovima pod paskom starih patrijarhalnih sjedišta, mijenja se raspored moći i uticaja – crkve i manastiri na prostorima Gornje Dalmacije, čak i zaleđa Ilirikuma, dodjeljuju se monaškim redovima koji o njima mogu da se staraju i ličnostima koje mogu da obezbijede stalnu upravu nad njima.“³⁶

Dokumenta u navedenom zborniku građe odnose se na vrijeme vladavine dinastije Vojislavljevića od kneza Vojislava (1053) do njenog kraja (1189) kada je Dukljansku kraljevinu osvojio i pokorio veliki raški župan Nemanja, a gradove porušio, osim Kotora.

---

³⁶ *Isto*, str. 5-6.

Prvi zasad poznati, najraniji i najstariji, pisani pomen Crne Gore u istorijskim izvorima, u latinskom obliku, nalazi se u dokumentu koji je V. D. Nikčević preuzeo iz korpusa građe J. V. Pflugk-Hartung: „Urkunden der päpste 97-1.197“, vol II, col 114, u kome Lav IX potvrđuje manastiru Svete Marije na Tremiti (D. Lorino) njen posjed i prava. Dokument je datiran 9. novembra 1053. godine. U njemu, između ostalog, stoji: „Zato, brate i opate istog manastira, Gvizenolte, odobravajući tvoje pravedne zahtjeve, preko privilegije svete apostolske stolice potvrđujem, istoj crkvi dobra, koja očigledno pravedno i zakonski posjeduju, ili će ih nekada zakonskim darivanjem vjernika posjedovati, i to poimenice ova: u okrugu Teatinu crkvu svete Marije kod Fresa, kastelum iz Rivo Armari sa njegovim pertinencijama, kastelum iz Akva Vive sa njegovim pertinencijama, polovinu kastela Planati sa njegovim pertinencijama,³⁷ trećinu dijela u kastelu Linari sa njegovim pertinencijama, u okrugu Termulense b (b-Termulense) crkvu svete Lucije sa samim zemljištem, *crkvu svetog Jovana u Monte nigru (Crnoj Gori)*, crkvu svetog Silvestera, takođe svetog Eluiterija, kastel u Laveskani sa njegovim pertinencijama, kastel u Kampu sa abatisom, crkvu svetog Kvirika... itd.³⁸

Dokument se završava opomenom: „Zbog toga narušitelje ove naše privilegije opominjemo i zastrašujemo vječnom osudom zbog skrnavljenja i dužnom anatemom od strane apostolske stolice. Dok, uistinu, želimo da njeni pobožni privrženici, zbog svoje dobrotvorne i odane pokornosti dobiju vječnu rekompenziju od samoga gospodara i sina vječite djevice Marije, dobročinstvima njegovim i očinskim pokroviteljstvima svetih apostola“.³⁹

³⁷ *Pertinencija* (lat. *Pertinere*) - pripadnost.

Pertinencije (lat. *Pertinentia*) - pribor; pripadajući djelovi imanja, zemlje, oni koji se uz nju podrazumijevaju.

³⁸ *Isto*, str. 77.

³⁹ *Isto*, 78.

Pomen Crne Gore

Br 114

Lav IX potrjuje manastiru Svete Marile na Tremiti (D.Lorino) njen poslednji prava.

1053 November 9

[illegible]

* I. M. Blysk-Hartung: "Leiknuden der plöste 97-1.197", vol. II, col. 114.

Miscellaneous Slavonic

zastrašujemo vječnom osudom zbog skrnavljenja i dužnom anatemom od strane apostolske stolice. Dok, uistinu, želimo da njeni pobožni privrženici, zbog svoje dobrovoljne i odane pokornosti, odbiju vječnu rekonziju od samog gospodara i sina vječite djevice Marije, dobročinstvima njegovim i očinskim pokroviteljstvima svetih apostola

Datirano Ida Novembra, rukom Frederika, dakona svete Rimske crkve, bibliotekara i kancelara, u ime gospodara Hermana, arhikancelara i Koloneskog arhiepiskopa. U godini Lava nape devetog. U indiktu VI.

No. 114

Leo IX bestätigt dem Kloster Santa Maria di Tremiti (D. Larino) seine Besitztümer und Rechte¹⁾.
1058. November 9.

1953 November 2.

[illegible]

Datum v Idus Novembri, per manus Friderici, diaconi sancte Romane ecclesie, bibliothecarii et cancellarii, vice domni Hermannii, archicancellarii et Coloniensis archiepiscopi. Anno domini Leonis noni pape V. Indictione VI.

Papska poslanica se završava datiranjem i pečatom: „datirano Ida Novembra, rukom Federika đakona svete Rimske crkve, bibliotekara i kancelara, u ime gospodara Hermana, arhikancelara i Koloneskog arhiepiskopa. U godini Lava pape devetog. U indiktu VI“.⁴⁰

U drugom dokumentu iz maja 1061. godine, crkva Svetog Jovana u *Crnoj Gori (Monte nigro)* daruje se katoličkom monaškom redu benediktinaca. U stvari, papa Nikolaj II potvrđuje manastiru svete Marije na Tremiti (D. Larino) njen posjed i prava.⁴¹

Na kraju poslanice (bule) se veli: „Napisano rukom Oktavijana, arhivara i notara svete palate. U mjesecu Madiju. U indiktu XIII.“ Navedeni su prisutni svjedoci, a nakon nje datacija: „Datirano rukom Bernarda, izvršnog bibliotekara u službi svete palate, kardinalskog episkopa. U godini LX prvoj od gospodove inkarnacije. U godini trećoj pontifikata Nikolaja pape II“.⁴²

40 *Isto.*

⁴¹ *Isto*, str. 79-80.

⁴² *Isto*, str. 80.

U trećoj poslanici od 2. juna 1097, pisanoj u Lateranu, daruju se posjedi Berulanskoj crkvi. U njoj se pominju *Crna Gora* i *Tvrđava Novi*. Papa Urban II potvrđuje biskupu Abertu iz Verola posjed njegove nadbiskupije. Između ostalog u poslanici stoji:

„Takođe, radi iste, po episkopskom pravu tebi, isto tako i tvojim, nasljednicima, koji će kanonski biti određeni, zauvijek povjeravamo i potvrđujemo na upravljanje i uređivanje, Berulanski civitat, Frusinenski, utvrđenje Turicis, Larniaru, Pofen, Ripas, Kastrum, *Crnu Goru (Montem nigrum)*, Fabertariju, Ceperanum, *Kastel Novi*... itd.“⁴³

U četvrtoj poslanici se, takođe, štite posjedi Berulanske crkve. U njoj papa Kalikst II potvrđuje biskupiju Laetu iz Verola posjed njegove nadbiskupije. Dokument je od 15. juna 1121. godine. Između ostalih, crkvama koje pripadaju Berulanskom civitatu sa svim crkvama „koje su priključene *unutra ili vani*“ rimski pontifeks je naveo i *Crnu Goru (Monte nigro)*, sa njenim crkvama.“⁴⁴

U petom dokumentu potvrđuje se stalnost posjeda Berulanske crkve. U njemu papa Honorije II potvrđuje biskupu Laetu iz Verola posjed njegove nadbiskupije, a datiran je na 28. novembar 1125. godine u Lateranu. Među potvrđenim posjedima je i *Crna Gora (Montem nigrum)* sa njenim crkvama.⁴⁵

U poslanici šestoj pape Celestina II od 27. februara 1144, u Lateranu, među posjedima Berulanske crkve *izvan Italije* pominje se i *Crna Gora (Montem nigrum)* sa njenim crkvama.⁴⁶

U sedmom dokumentu, poslanici pape Atanasija IV od 9. marta 1154. U Lateranu potvrđuje se pređašnja privilegija o posjedima Berulanske crkve. U stvari, papa potvrđuje biskupu Leu iz Verola posjed njegove biskupije. Među posjedima Berulanske

⁴³ *Isto*, str. 83-84.

⁴⁴ *Isto*, str. 87-88.

⁴⁵ *Isto*, str. 91-92.

⁴⁶ *Isto*, str. 95-96.

---

crkve izvan Italije pominje se i Crna Gora (*Monte nigrum*) sa njenim crkvama.⁴⁷

U osmoj poslanici ovoga seta dokumenata nalazi se privilegija za Vultarensku crkvu. U njoj papa Aleksandar III potvrđuje biskupu Hugu iz Voltera posjed njegove crkve, koju uzima u apostolsku zaštitu. U njoj se pominju *Skadar* i *Skadarska gora*, i u njoj crkva svete Marije, ali ne i Crna Gora, ako se možda ne radi o istome.⁴⁸

Deveti dokument je, u stvari, povelja o pravima avgustinskog reda i njegove crkve u Perudi. U njoj papa Klemens III uzima u apostolsku zaštitu kapitol iz Peruje i potvrđuje njen posjed i prava. Povelja je datirana 17. maja 1189. godine, u Lateranu. Među pomenute posjede ubrajaju se i oni izvan Italije, u Crnoj Gori (sve što zakonski posjedujete u Crnoj Gori - in Monte nigro).⁴⁹

Izvjesno je da svi navedeni pomeni pojma *Crna Gora* (*Monte nigro*) (imena, naziva) svjedoče da se ne radi o lokalitetu već o nekom manje-više širem području ili oblasti u Dukljanskoj arhontiji, odnosno kneževini pa kraljevini, ali ga je teško pouzdano identifikovati i utvrditi. To je zadatak poznavalaca toga vremena, specijalista za srednji vijek, polihistora i, pogotovo stručnjaka za crkvenu istoriju.⁵⁰

---

⁴⁷ *Isto*, str. 99-100.

⁴⁸ *Isto*, str. 103-104.

⁴⁹ *Isto*, str. 107-108.

⁵⁰ U tom pogledu najviše je, dosad, doprinio Vojislav D. Nikčević svojim studijama (knjigama): *Prevalitana i Kraljevstvo Slovena* (Podgorica 2008); *Književnost Duklje i Prevalitane* (Podgorica 2006); *Duklja i Prevalitana* (Podgorica 2012); kao i brojnim tekstovima u časopisima i zbornicima i, posebno, dvadestotomnim korpusom građe *Monumenta Montenegrina* i dvotomnom zbirkom dokumenata *Miscelanea Slavorum – Dokumenta o Slovenima*, koje je priredio i predgovore napisao. Naravno da ima i drugih autora koji se u širim pregledima doticali prvih pomena Duklje, Zete i Crne Gore. Međutim, tema bi sama zasluživala posebnu studiju.